

А.А.Попок.
Українці на Далекому Сході: організації, події, персоналії: Довідник. – К.: Альтерпрес, 2004. – 360 с.

Складовою частиною українського етносу є українці, які у зв'язку з певними історичними обставинами, унаслідок різних причин політичного та соціально-економічного характеру проживають за межами Батьківщини, у діаспорі. Вони впродовж тривалого часу зберігають елементи матеріальної та духовної культури, плекають рідну мову.

Сильна незалежна держава, якою ми хочемо бачити Україну, має дбати й про тих етнічних українців, які волею долі опинилися за її межами. Слід відзначити, що ця проблема привертає увагу істориків.

Довідник, який побачив світ у київському видавництві “Альтерпрес”, безумовно, відповідає найнагальнішим запитам нашого часу, адже процес формування та розвитку української діаспори є складним і багатоаспектним. На жаль, попри певний інтерес до життя

та діяльності української діаспори загалом, чи не найменше поталанило проблемі, пов'язаній із далекосхідною гілкою зарубіжного українства. А.А.Попок відзначає, що на відміну від росіян, які приділяють значну увагу різним аспектам життя співвітчизників, що волею долі опинилися за кордоном, українці на Далекому Сході тривалий час залишалися поза увагою українських дослідників.

У передмові автор наголошує, що за винятком кількох науково-популярних публікацій 1920-х – початку 1930-х рр. та початку 1990-х рр., дана проблема перебувала поза увагою українських дослідників, а її вивченням займаються переважно вчені з діаспори.

Дійсно, зібраний у книзі фактичний матеріал свідчить про те, що до часу виходу довідника немало аспектів життєдіяльності цієї своєрідної за способом формування, політичним та юридичним становищем української громади залишалися недослідженими.

Задумом автора було якнайширше охопити значущі складові обраної теми, зокрема процес формування та розвитку українських поселень на Далекому Сході, прояви національно-культурного життя українців регіону, проблеми, з якими мали й мають справу ентузіаста національного руху тощо.

Поданий у книзі матеріал дозволяє читачу отримати уявлення про громадське життя українців на Далекому Сході (в історії їх суспільно-культурного та громадсько-політичного життя автор виділяє сім періодів); українську освіту в регіоні (Українська учительська спілка, з'їзд учителів Далекого Сходу); релігійно-церковне життя; створення та основні напрями діяльності українських гуртків, національно-культурних товариств, спілок, клубів, комітетів, громад (гуртки аматорів, національної молоді); театральне та хорове мистецтво, створення й функціонування різноманітних театральних і хорових колективів (аматорські хорові колективи “Червона калина”, “Черемош”, театральньо-співоче товариство); діяльність військових формувань; про те, як була представлена на Далекому Сході Організація українських націоналістів, і, зокрема, розкривається діяльність Української далекосхідної січі – воєнізованої націоналістичної молодіжної організації.

Необхідно відзначити, що вивчаючи діяльність різноманітних національно-культурних товариств, дослідники нерідко розглядають лише задекларовані в програмах і фактично проведені культурні заходи, спрямовані на збереження та популяризацію культури власного етносу. Тому важливо, що автор не зупинився на висвітленні лише національно-культурного аспекту діяльності української громади Далекого Сходу, а відобразив діяльність певних українських об'єднань і в економічній сфері. Зокрема в довіднику наводиться інформація про діяльність українських споживчих кооперативних товариств “Гайдамака” (м. Нікольськ-Уссурійськ), “Запорожець” (м. Хабаровськ), “Українець” (м. Благовещенськ), Першого українського Далекосхідного крайового кредитового кооперативного товариства “Чумак”, далекосхідних українських професійних спілок тощо.

Автор приділив увагу й такому важливому прояву життя української діаспори на Далекому Сході та чи не єдиному джерелу, за яким можна досліджувати перебіг подій у регіоні, як періодична преса. Дослідник подає як загальні статті, присвячені огляду розвитку української преси (“Преса українська на Далекому Сході”), так і статті, присвячені окремим періодичним виданням (наприклад, такі, як “Громадська думка”, “Далекий Схід”, “Зоря”, “Манівець”, “Українська справа на Амурі”, “Хвилі України”, “Нова Україна” та ін.).

Цінність праці полягає також і в тому, що А.А.Попок по-новому трактує події української історії, зокрема участь українців і вихідців із України в білому русі та білоемігрантських організаціях, недостатньо висвітлені українсько-японські й українсько-китайські взаємини тощо.

Слід відзначити, що структура довідника цілком раціональна. Загалом у ньому міститься 178 статей, із них – 80 біографічних довідок. Він має також покажчики: іменний та географічних назв. Цікавими є й додатки, які містять окремі архівні матеріали, зокрема листи, спогади, витяги з протоколів. Рецензована праця є оригінальним систематизованим виданням, побудованим за алфавітним принципом, що містить інформацію про різноманітні громадсько-культурні організації, життя та діяльність людей, які зробили великий внесок у справу розбудови українства, інформацію про з'їзди, конференції, історико-географічні довідки, фотоматеріали тощо.

Приваблює й доступна форма викладу, наявність карт і таблиць, складених із використанням широкої джерельної бази. Вони дають змогу детально простежити маршрути перевезення українських переселенців морем і залізницею, рух населення Далекого Сходу, кількість шкільних та дошкільних закладів із українською мовою навчання, потребу в кадрах культур-

но-просвітницьких установ українізованих районів Далекосхідного краю, динаміку чисельності українського населення Приморського краю тощо.

При впорядкуванні довідника автор використав широку джерельну базу, зокрема матеріали Центрального державного архіву вищих органів влади й управління України, Центрального державного історичного архіву України, Російського державного історичного архіву Далекого Сходу, Державного архіву Хабаровського краю, низку опублікованих документів, матеріали дисертаційних досліджень, мемуарів, монографій, навчальних посібників, підручників, наукових статей, конференцій, семінарів, сесій, енциклопедій, словників, довідників, покажчиків, періодичних джерел. Заслуговує на увагу й те, що А.А.Попок використав новий вид оперативних і масштабних джерел – інтернет-видання.

Необхідно відзначити й широкі хронологічні рамки дослідження. Так, автор у статті про формування українських поселень на Далекому Сході робить історичний екскурс і розпочинає виклад із того часу, коли Сибірське царство було завойоване Московією (1581 р.). Наводить і таку справді етапну дату – 4 березня 1883 р., дату, яка стала відправною точкою в масовому виїзді українських переселенців на Далекий Схід.

Широка хронологія й діяльності національних товариств і громадських об'єднань, оскільки в довіднику наводиться інформація як про ті, що були засновані на початку минулого століття, так і про ті, які проводять свою роботу зараз.

Цікавим є й твердження автора про те, що історія має бути персоніфікованою. На підтвердження цієї тези він наводить, як уже відзначалося, біографії громадських і політичних діячів, життя та діяльність яких були спрямовані на збереження українського національного духу.

Зібраний у книзі фактичний матеріал свідчить про те, що до виходу довідника немало аспектів життєдіяльності цієї своєрідної за способом формування, політичним та юридичним становищем української громади залишалися недослідженими.

Рецензована праця, звичайно ж, не в змозі охопити всю багатоманітність проявів життя та діяльності української громади на Далекому Сході, деякі проблеми лише окреслені автором, доля багатьох діячів, біографії яких наведено в довіднику, до кінця не відомі, і тому ця книга має спонукати дослідників до подальшої роботи.

Отже, слід відзначити, що задум автора викласти матеріал у формі довідника, щоб у стислому вигляді розкрити суть того чи іншого питання, повністю реалізований.

Сподіваємося, що довідник “Українці на Далекому Сході: організації, події, персоналії”, який відкрив серію “Закордонне українство”, започатковану Центром сучасного суспільствознавства, матиме послідовників.

М.І.Бушин (Черкаси)

